

“QALB” ROMANIDA UCHRAYDIGAN MILLIY-MADANIY VA O’ZIGA XOS KONSEPTLARNING O’ZBEK TILIDAGI TALQINI

Samarqand Davlat Chet tillar Instituti

Sharq tillar fakulteti talabasi

Shuhratova Visola jamshid qizi

Annotatsiya. Maqolada yapon yozuvchisi Natsume Sosekining “Qalb” romanidagi milliy – madaniy va o’ziga xos konseptlarning o’zbek tilidagi talqini mavzusi yoritilgan. Matnining naqadar ma’naviy boy ekanligi, ayniqsa shu xalqning milliy ruhini o’zida singdirgan realiyalarning keng ko’lamda berilishi, shuningdek, har ikkala bevosita qilingan tarjima matnlari ham tahsinga sazovor ekanligi ham aytib o’tilgan.

Kalit so’zlar: “Kokoro”, “qalb”, roman, asar, hikoya, konsept, konseptologiya, sensei;

INTERPRETATION OF THE NATIONAL-CULTURAL AND UNIQUE CONCEPTS IN THE NOVEL "KOKORO" IN THE UZBEK LANGUAGE

Shuhratova Visola is Jamshid kizi

Student of the Faculty of Oriental Languages

Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract: The article covers the Uzbek interpretation of the national-cultural and unique concepts in the novel "Heart" by the Japanese writer Natsume Soseki. It was mentioned that the text is spiritually rich, especially the wide range of realities that embody the national spirit of this nation, and that both directly translated texts are commendable.

Key words: "Kokoro", "heart", novel, work, story, concept, conceptology, sensei;

“Kokoro” ya’ni “Qalb” romanni ikki qahramon - ismsiz hikoyachi I va men Sensei deb atagan sirli keksa odamning munosabatlariga qaratdi. Ingliz tilida Sensei so’ziga eng yaqin so’z - bu o’qituvchi, hurmatli va bilimdon kishi. Unga bu unvonni men berganman va shuning uchun men talaba sifatida Senseidan yo’l-yo’riq izlayotganim aniq. Kokoro uch qismda yozilgan. Birinchisi, Sensei va men

yoshi kattaroq odam Sensei va voqeani hikoya qiluvchi yosh talaba o'rtasidagi munosabatlarga qaratilgan. Ismi oshkor etilmagan talaba oilasidan uzoqda va Tokiodagi universitetda tahsil oladi. Hikoya hikoyasiga asoslangan Sensei sirni yashirgan bo'lsa-da, u bilan uzoq vaqt oldin odamlarga bo'lgan nuqtai nazarini o'zgartirgan voqea sodir bo'ldi. "Mening ota-onam va men" hikoyasining ikkinchi qismi hikoyachi va uning oilasi munosabatlariga qaratilgan bo'lib, men zamonaviy u va uning an'anaviy ota-onasi o'rtasida masofa borligini his qilaman. "Sensei Ahdi" hikoyasining so'nggi qismi Sensei tomonidan hikoyachiga yozgan uzoq tan olish xatidir. Ushbu maktubda Sensei avvalgi va'dasiga muvofiq o'zining o'tmishi haqidagi to'liq voqeani ochib beradi.

Natsume Soseki romanlarida asosiy konseptlar avvalo qadriyatli jihatdan transformatsiyalanadi. Bu munosabat transformatsiyasidir. Milliy-madaniy kontseptlarning matnlardagi tarjimada turli hil murakkabliklarni keltirib chiqaradi:

友達は中国のある資産家の息子で金に不自由のない男であった。。。。

[**ころ 8 ページ**]

[tomodachi ha chyuugoku no aru shisanka no musuko de kane ni fujiyuu no nai otokodatta.]

Do'stim puldan siqilmagan, u – Chyugokuning o'ziga to'q oilalaridan birining farzandi edi. [Qalb 8-b.]

Bu o'rinda asar muallifi joy nomini berishda aniqlik kiritmagan. Ya'ni, 中国 [chyuugoku] deganda 1) Xitoy Xalq Respublikasi hamda 2) Yaponiyaning Honshu orolining g'arbiy qismidagi joy nomi singari qo'llanilish ma'nolari mavjud¹. 中国 [chyuugoku] so'zining ruscha tarjimasida transkripsiya usuli qo'llash bilan cheklangan bo'lsa, o'zbekcha tarjimada transkripsiya usuli bilan birgalikda matn ostida izohlangan va bu o'rinda tarjimon kontekstdan kelib chiqib, "Yaponiyadagi tumanlaridan birining nomi" ko'rinishida izoh qoldirgan. Bu esa, o'zbek tarjimonining yapon tili yaxshi egallagan ekanligidan va yana sinchkov tarjimonligini ko'rsatib bera olgan.

Yana bir misolda shunday talqin uchraydi:

Bilamizki, tarjima jarayonida muallif va tarjimon orasida doim kurash, raqobat tinimsiz ko‘rinishda davom etib boradi. Ya‘ni, tarjimon o‘z faoliyatini olib borayotganida muallifni matnini boyitishga yoki qisqartishga urinishlar bo‘ladi. Chunki tarjima qilingan asarning barcha ma‘suliyati tarjimon qo‘liga o‘tadi. Asliyatni qanchalik adekvat tarzda yetkazib berish tarjimon mahoratiga bog‘liq bo‘lib qoladi.

O‘zbekcha tarjima matnida bir qator joylarda ba‘zi xatoliklarga yo‘l qo‘yilgan bo‘lib, bu esa kitobxonga bir qadar tushunmovchiliklarga olib keladi. Quyidagi misollarda shunday kamchiliklarni ko‘rib chiqamiz:

車で行っても二十銭は取られた。

[kuruma de ittemo ni ju sen ha torareta.]

Elektropoezdda borsam 20 ming yena to‘lashimga to‘g‘ri kelardi.

Ushbu romandan olingan parchadagi realiyalar tarjimasiga nazar solar ekanmiz, Natsume Soseki asliyatda 車 [kuruma] so‘zini qo‘llagan bo‘lib, bu hozirda avtomobil ma‘nosini anglatsada, asar voqealari davri bo‘lmish “Meyji” vaqtida “odam kuchi bilan harakatlanadigan ikki g‘ildirakli arava yoki “riksha” tushunilgan¹. Shundan kelib chiqib, o‘zbekcha tarjimada “elektropoezd” so‘zini qo‘llash noo‘rin deb hisoblaymiz. Shuningdek, pul birligiga doir realiyani tarjima qilishda rus tilida transliteratsiya usuli bilan matn ostida “сѣн – около 1 коп.” ko‘rinishida izohlagan, ammo bu o‘rinda ham o‘zbek tarjimoni “20 ming yena”² so‘zini qo‘llab katta xatolikga qo‘l urgan. Qiymat holati asliyatdagidan keskin tarzda farq qilishini ko‘rishingiz mumkin bo‘ladi.

奥さんの父親(ちちおや)はたしか鳥取(とっとり)かどこかの出であるのに、お母さんの方はまだ江戸(えど)といって自分の市ヶ谷(いちがや)で生まれた女なので、奥さんは冗談半分(じょうだんはんぶん)そういったのである。ところが先生は全く方角違いの新潟県人であった。[こころ 24 ペー

¹ 芥川龍之介 2009 p.300

² 100 sen 1 yenaga to‘g‘ri keladi. Tarjimada berilgan 20 ming yena hozirgi kunda 200 AQSh dollariga teng keladi.

ジ].

[okusan no chichioya ha tashika tottori ka dokokano dede arunoni, okaasan no hou ha mada edo to itte jibun no ichigaya de umareta onna nanode, okusan ha joudan hanbun de sou itta no dearu.]

Uning otasi tatar, onasi esa Edo davridagi ichigayaliklardan, shuning uchun uning hazilida jon bor edi. Ustoz esa mutlaqo qarama-qarshi tomon – Nigatadan edi. [Qalb 28-b.]

Bu holatda esa, ruscha tarjimasida realiyalarning to‘laqonli tarjima desak bo‘ladi, ya‘ni romandan olingan parchada 4 ta realiya qo‘llangan bo‘lib, barchasi mazmunga ta‘sir qiluvchi so‘zlar bo‘lgani uchun barcha realiyalar transkripsiya yo‘li bilan tarjima qilgan. Lekin o‘zbek tilidagi tarjimada 鳥取³ [tottori] so‘zini milliylashtirib, realiyani realiya usulidan foydalanib “**tatar**”⁴ deb ag‘dargan. Bunday holatda kitobxon asar o‘qish davomida noto‘g‘ri tushunchalarga kelib qolishiga olib keladi.

Maqolamizning so‘nggida quyidagilarni aytib o‘tishni joiz bildik. Realizlar tarjimasida quyidagi holatlar ko‘zga tashlandi:

a) allaqachon internatsionallashtgan realizlar. Tarjimonlar ularni o‘z xolicha tarjimasiz qoldirishi mumkin.

b) faqat ma‘lum bir regionga, ma‘lum bir millatga xos bo‘lgan realizlar. Ular shu millatga xos bo‘lgan tushunchalarnigina ifodalab keladiki, agar tarjimon bunday o‘ziga xoslikni tushunmay, uni boshqa ma‘no ifodalovchi so‘z bilan o‘girib qo‘ysa, asarning milliy koloritiga, so‘z ifodalagan ma‘noning o‘ziga xosligiga putur yetkazgan bo‘ladi. Bunday hollarda realizlar tarjimada xorijiy tilda berilib matn ostida iqtibosda izohlanadi yoki ona tilida qabul qilingan shaklda keltirilib matn ichida yoki matn ostida izoh beriladi.

c) ayrim tarjimonlar realizlarni matn ichida boricha qoldirib, jumla

³ 鳥取³ [tottori]-Honshu orolining g‘rbiy qismidagi prefektura.

⁴ “**tatar**”-Tatariston davlatining asosiy aholisi.

konteksti ichida uning izohini keltirishar ekan.

Albatta tarjima asarini uch tilda talqin qilish, yo‘l qo‘yilgan yutuq va kamchiliklarni izlash o‘ziga yarasha mushkulliklarni keltirib chiqaradi. Shunga qaramasdan asliyat matnining naqadar ma‘naviy boyligi, ayniqsa shu xalqning milliy ruhini o‘zida singdirgan realiyalarning keng ko‘lamda berilishi, shuningdek, har ikkala bevosita qilingan tarjima matnlari ham tahsinga sazovor deb hisoblaymiz. Xalq tilidagi kitobxonlarga yetarlicha tushunishga oson va sodda ko‘rinishga olib kelishgan, shu bilan birga o‘zga millat madaniyatini tanishtirish maqsadida transkripsiya usulidan foydalanib, izohlarni qoldirishga harakat qilishgan. Shularni inobatga olgan holda ushbu magistrlik ishida biz birinchi bora yapon tilidan bevosita o‘zbek tiliga tarjima qilingan romanda qo‘llanilgan realiyarni tarjima qilish jarayonidagi murakkabliklar va ularni o‘zbekchaga o‘girish masalalarini qidirdik hamda kerakli xulosalarga keldik. Bu roman hali yana tarjima muammolarini yechishda muhim obyekt hisoblanib, kelajakdagi ishlarda bevosita tarjima jarayonida matnni qayta yaratish mavzusida ishimizni davom ettirishni maqsad qilib qo‘ydik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Natsume Soseki “Kokoro”, 165 pages, 2006.
2. 大塚 小次郎 2009 p.300.
3. Amanullayeva K. M. Badiiy asar konseptosferasi va asosiy konseptlarning tarjimada qayta yaratilishi. Samarqand-2020.
4. Amanullayeva Kamola “Tokio afsonalari”, Xaruki Murakami hikoyalarining tarjimalari, 2017, 104b.
5. K. M. Amanullayeva, V. J. Shuhratova, Attention to the State Language in the Educational Process, IJRASET, ISSN: 2321-9653; IC Value: 45.98; SJ Impact Factor: 7.429 Volume 9 Issue XI Nov 2021.